

Voorjaar 2026

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Start IVN-Jubileumjaar - Voorjaar is rammeltijd -
Splitters en lumpers - Herenboeren Amersfoort -
Scholeksters op het MBO - Mijn favoriete plek -
Ze blijven niet stil zitten - Miljoenpoten - Wintergroen op
Rusthof - Nieuw: Landgoederen - Groene Agenda

IVN Excursies

Vroege Vogels-excursie

Datum en tijd: zaterdag 18 april 2026, 7.30 uur;
Start: parkeerplaats bij Kanovereniging Amersfoort,
Stuw 1, 3813 TX Amersfoort.

Neem een verrekijker mee als je deze hebt. We bezoeken het moerasje aan de Hooglandse dijk en de Schans, beiden restanten van de Grebbelinie, een oude waterlinie die Amersfoort moest verdedigen tegen de vijand uit het oosten. Na de Tweede Wereldoorlog verloor de linie zijn functie en werden deze plekken aan de natuur teruggegeven. Langs de Hooglandse dijk heeft zich sinds 1962 natte natuur ontwikkeld in de vorm van elzenbroekbos, een rijk milieu voor allerlei soorten zang- en watervogels. Op de Schans, ook wel 'Werk aan de Glashut' genoemd, staan inmiddels hoge bomen waarin zich een reigerkolonie heeft gevestigd. In de oude gracht zijn watervogels te zien en ook de ijsvogel voelt zich er thuis. Door vroeg te vertrekken, hopen we veel soorten vogels te horen en hopelijk ook te zien. Een verrekijker is daarbij wel behulpzaam. Tijdens de wandeling zullen de gidsen ook stilstaan bij de ontstaansgeschiedenis en de cultuurhistorie van het gebied.

Natuur op de Wagenwerkplaats

Datum en tijd: zondag 17 mei 2026, 14.00-16.00 uur;
Start: Wagenwerkplaats, plein voor Theater de Veenmederij, Soesterweg 330, 3812 BH Amersfoort.

Achter het spooreplacement van Centraal Station Amersfoort ligt de Wagenwerkplaats. Ooit was dit een zanderig terrein, begroeid met hakhout, en waar op enkele akkertjes rogge en aardappels werden verbouwd. Vanaf 1904 werd hier de Wagenwerkplaats in gebruik genomen, waar goederenwagens werden onderhouden en gerepareerd. Deze werkplaats was een van de grootste werkgevers van Amersfoort, mede daardoor ontstond de wijk Soesterkwartier.

Na de sluiting in 2000 dreigde sloop voor de gebouwen op het terrein. Maar door het harde werk van een aantal initiatiefnemers heeft dit gebied een herbestemming gekregen voor wonen, bedrijvigheid, creativiteit, recreatie en natuur. Mede dankzij hun inzet werd de werkplaats erkend als industrieel erfgoed, hij is sinds 2007 een rijksmonument.

De gidsen van IVN Amersfoort nodigen u, in de 'Week van de biodiversiteit', uit voor een wandeling over dit terrein. We hebben daarbij aandacht voor de gidssoorten van de gemeente Amersfoort die we hier kunnen aantreffen. Ook zullen we stilstaan bij de historie en toekomst van het terrein.

Invasieve exoten op Schothorst

Datum en tijd: zondag 21 juni 2026, 14.00-16.00 uur;

Start: Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA, Amersfoort.

Op landgoederen zijn in de loop der tijden parken aangelegd met daarin allerlei bijzondere bomen en struiken om mee te pronken. Plantenverzamelaars werden er op uitgestuurd om van over de hele wereld planten te verzamelen. In botanische- en kloostertuinen vond vermeerdering plaats en van daaruit verspreiding naar de tuinen van landgoederen. Enkele ingevoerde soorten begonnen zich te verspreiden buiten die tuinen en zij vestigden zich tussen de inheemse vegetatie. Ze verwilderden en raakten ingeburgerd in ons land. Sommige exoten verdrongen inheemse bomen en struiken, zij worden nu invasieve exoten genoemd. Deze invasieve exoten zijn inmiddels ongewenst verklaard en de handel erin is verboden. Niet alleen in de plantenwereld vindt dit plaats, ook in de dierenwereld zijn talloze voorbeelden te vinden van verwildering van niet inheemse soorten.

Tijdens de excursie op landgoed Schothorst zullen de gidsen verschillende voorbeelden laten zien van exoten die er in het verleden zijn aangeplant, waaronder enkele van de invasieve exotenlijst. Ook staan er bomen die ooit in onze streken voorkwamen, maar tijdens de ijstijden hier uitgestorven zijn. Deze zogenaamde levende fossielen werden in verschillende werelddelen weer aangetroffen en hier ingevoerd. Ze zijn niet alleen een sieraad op het landgoed, maar ze worden ook in stedelijk gebied aangeplant. Deze bomen blijken namelijk vaak goed bestand tegen fijnstof en klimaatverandering. Landgoed Schothorst is onderdeel van stadspark Schothorst en vormt een schakel in de ecologische verbindingzone naar de Eem. Natuurwaarden spelen een belangrijke rol bij het beheer van het landgoed. Kortom, een veelzijdig park waar veel te beleven valt.

De drie excursies zijn geschikt voor rolstoelgebruikers, honden kunnen niet mee. Deelname is gratis, aanmelden niet nodig. Alle informatie is ook te vinden op onze website <https://www.ivn.nl/afdeling/amersfoort/> onder de tab 'activiteiten'. Heb je nog vragen, mail dan naar: natuurexcursies@ivnamersfoort.nl

Landgoed Schothorst, foto: Wil Schonewille

De Natuurkijker

Redactioneeltje

Het voorjaar nadert! Je ziet het, je ruikt het, je hoort het en je voelt het. Heerlijk! In deze Natuurkijker ook veel aandacht voor het voorjaar. Wat te denken van de bijdrage over de rammelende hazen? En de prachtige foto op de voorpagina.

Daarnaast interessante bijdragen over 'splitters en lumpers' in het paardenbloemen- en bramenonderzoek, over miljoenpoten, over mossen en korstmossen in de Schoolsteegbosjes in Leusden, over wintergroen op Rusthof en over scholeksters op het MBO. En wist je al dat de Herenboeren nu ook in Amersfoort zijn gestart! Ze zijn nog op zoek naar nieuwe leden.

Natuurfotografie is heel populair. Wie wil er nou niet een fraaie foto maken van een vogel, een insect of een zoogdiertje. Maar ... ze blijven niet stilzitten! Kees Quaadgras heeft enkele heel praktische tips.

En natuurlijk aandacht in deze Natuurkijker voor het 50-jarig jubileum van IVN Amersfoort eo en - jawel, je leest het goed - het 115-jarig bestaan van KNNV Amersfoort eo. In dit jubileumjaar heeft de KNNV Elisabeth Groen als adoptieterrein gekozen.

Prachtig ook dat juist nu twee nieuwe KNNV-werkgroepen net zijn gestart of binnenkort van start zullen gaan. Een werkgroep Kleine zoogdieren en een werkgroep Waterleven. En we starten in de Natuurkijker een nieuwe rubriek over Landgoederen! Als eerste landgoed neemt Kees de Heer Landgoed Hoelaken onder de loep. Wat een mooie ontwikkelingen!

Kortom: geniet van het voorjaar en veel plezier bij het lezen van deze Natuurkijker!

Kees de Heer, Demi Nijhuis, Nathan van Ginkel, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop

Deadline volgend nummer

De volgende Natuurkijker verschijnt in juni 2026, met de groene agenda juli t/m september 2026. De kopij moet uiterlijk 15 mei a.s. bij ons binnen zijn, via email:

redactie.natuurkijker@gmail.com

Inhoud

2	IVN Excursies
4	Feestelijke start IVN-Jubileumjaar
5	Voorjaar is rammeltijd
6	Splitters en lumpers
7	Start Herenboeren Amersfoort
8	KNNV en IVN onder 1 dak
9	Scholeksters op het MBO
10	Mijn favoriete plek
11	Ze blijven niet stil zitten ...
13	Miljoenpoten
16	Wintergroen op Rusthof
17	WNA lezingen
18	Werkgroep in beeld
18	Nieuwe rubriek: landgoederen
20	Groene Agenda

Bij de voorplaat

Peter Koblens maakte diverse foto's van 'rammelende' hazen in Arkemheen, de polder tussen Amersfoort en Nijkerk. Behalve de vele vogels wordt de polder ook bewoond door flink wat hazen. In zijn bijdrage op pag. 5 van deze Natuurkijker gaat hij in op wat dit rammelen is.

De Natuurkijker is het gecombineerde blad van IVN en KNNV Amersfoort e.o. Redactie: Kees de Heer, Demi Nijhuis, Nathan van Ginkel, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop.
email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, planteninventarisaties, insecten, vleermuizen, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening en bomen knotten.

IVN | www.ivn.nl/amersfoort
Paul Vriesekoop, voorzitter
email: info@ivnamersfoort.nl

KNNV | www.knnv.nl/amersfoort
Arie van den Bremer, voorzitter a.i.
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl

Feestelijke start IVN-jubileumjaar

Tekst: Lenny van Valkenhoef, foto's: Arjan Saaltink

Tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst van zondag 11 januari 2026 ging het jubileumjaar van IVN Amersfoort en omstreken officieel van start. De afdeling bestaat dit jaar vijftig jaar en dat laten we natuurlijk niet ongemerkt voorbijgaan. Naast onze maandelijkse natuurlezingen, excursies, jeugdactiviteiten en cursussen staan er dit jaar extra jubileumactiviteiten op het programma.

De nieuwjaarsbijeenkomst was een gezellige middag, vol leuke ontmoetingen en herinneringen. De ontvangstruimte was feestelijk versierd met onze zelfgemaakte lustrumslingers, ballonnen en bloemen. Ondanks de kou en de besneeuwde wegen wisten zo'n vijftig leden de weg naar 't Landshuys in Leusden te vinden, onder wie veel oud-bestuursleden. Iedereen werd welkom geheten met koffie, thee en gebak. Speciaal voor het lustrum bakte Arjan Saaltink heerlijke jubileumkoekjes met venkelsmaak en 'IVN 50 jaar' erop.

In zijn welkomstwoord blikte voorzitter Paul Vriesekoop terug op een productief en succesvol IVN-jaar. Daarna verraste hij de aanwezigen met een extra programmaonderdeel: samen met Olav-Jan van Gerwen benoemde hij vijf ereleden, één voor ieder decennium van ons bestaan. Op alfabetische volgorde: Anneke Abma, Renée van Assema, Kees de Heer, Gert Lodewijk en Wil Schonewille.

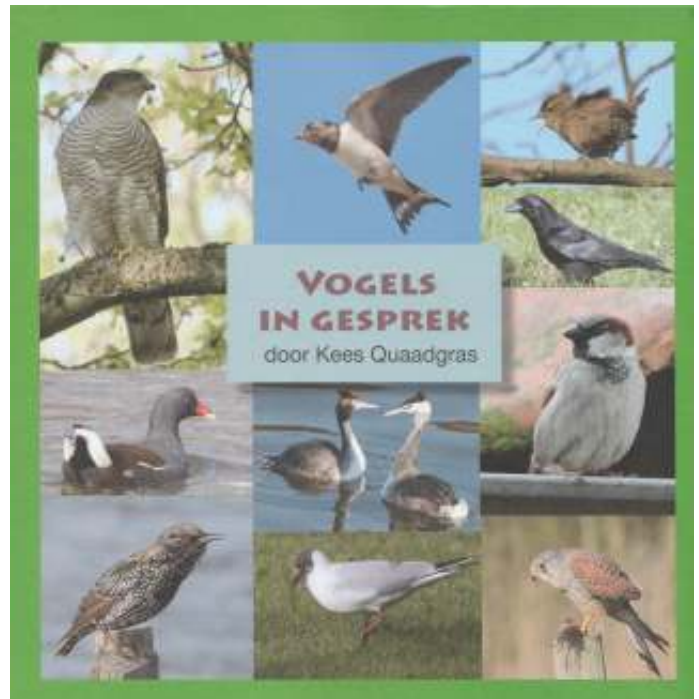
IVN Amersfoort kreeg vijf nieuwe ereleden, van links naar rechts: Gert Lodewijk, Renée van Assema, Anneke Abma, Kees de Heer, Wil Schonewille

Nieuwjaarswandeling

Tussen de officiële onderdelen door was het tijd voor een frisse neus tijdens de traditionele nieuwjaarswandeling. Drie IVN-gidsen namen ons mee naar bossen van Den Treek. Het winters besneeuwde landschap was prachtig. In de sneeuw waren diersporen extra goed zichtbaar. Vooral het witte landschap van de Ringheuvelds en het bevroren water van het Langeveen maakten indruk.

Presentatie van 'Vogels in gesprek'

Na terugkomst stonden er drankjes en hapjes klaar. Voor het tweede deel van de middag waren ook onze

externe relaties uitgenodigd. Op de achtergrond draaide een presentatie met oude foto's, wat veel gesprekken en mooie herinneringen opleverde.

Aan het einde van de bijeenkomst presenteerde IVN-er Kees Quaadgras zijn boek 'Vogels in gesprek'. De verhalen in dit boek zijn eerder geschreven; voor ons jubileum zijn ze speciaal gebundeld in een bijzondere lustrumuitgave voor onze leden. De uitgave is volledig mogelijk gemaakt door IVN Amersfoort e.o.

In het boek vertellen vogels elkaar wie ze zijn en wat hen bijzonder maakt. En passant laten ze hun licht schijnen over wat mensen de natuur aandoen.

Paul Vriesekoop overhandigde het eerste exemplaar van het boek aan wethouder Johnas van Lammeren. Alle aanwezigen ontvingen een exemplaar en zij konden het persoonlijk laten signeren. Kon je er niet bij zijn? Het boek is nog verkrijgbaar bij Het Groene Huis.

Voorzitter Paul Vriesekoop overhandigt het eerste exemplaar van 'Vogels in gesprek' aan wethouder Johnas van Lammeren.

Wat staat er nog meer op de planning?

Het jubileumjaar zit vol mooie activiteiten. Een kleine vooruitblik:

- 7 juni – Tijdens De Groene Dag in Amersfoort is er extra aandacht voor ons jubileum;
- 19 juli t/m 30 augustus – Fototentoonstelling van de fotowerkgroep in Het Groene Huis;
- 13 september – Het grote Natuurfestival in en om Het Groene Huis, voor jong en oud;
- Presentaties in Leusden en Woudenberg;
- Een speciale fietsroute in en rond Amersfoort (in voorbereiding);
- Een filmfestival met educatieve natuurfilms, onder andere in De Lieve Vrouw (in voorbereiding).

De lustrumcommissie is druk bezig met de voorbereidingen van al deze activiteiten. De meest actuele informatie vind je op de speciale lustrumpagina van onze website. De agenda wordt in de loop van het jaar verder aangevuld.

Help je mee?

Om alle jubileumactiviteiten mogelijk te maken, zoekt de lustrumcommissie IVN-leden die een handje willen helpen in Amersfoort, Woudenberg en Leusden. Op de lustrumpagina vind je een overzicht van concrete klussen.

Heb je zelf een goed idee en wil je daar actief aan bijdragen, dan horen we dat graag! Wil je meehelpen om dit jubileumjaar tot een groot succes te maken, neem dan contact op met Maurice Siteur, via e-mail maurice.siteur@gmail.com of 06-11327654.

Hopelijk zien we je bij een of meerdere IVN-50-activiteiten dit jaar!

Voorjaar is rammeltijd

Tekst en foto's: Peter Koblens

Hazen zijn snelle beesten die wel 65 km/u halen. Ze grazen en verplaatsen zich vooral in de nacht over vele kilometers. Het zijn planteneters die ook hun eigen keutels opeten. De keutels bevatten nog veel waardevolle stoffen waaronder vitamine B12. 's Winters eten ze vooral gras, maar in de zomer veel kruiden en ook ingezaaide gewassen. Een haas wisselt twee keer per jaar van vacht. Vrouwtjes worden moeren genoemd en mannetjes rammelaars.

De moer is het hele jaar vruchtbaar en krijgt over het algemeen 4 keer een nest. Bij elkaar worden er per moer gemiddeld 11 jongen per jaar geboren tussen eind januari en oktober. Na een draagtijd van 6 weken komen de jongen ter wereld. Het sterftecijfer is hoog zodat er maar 1 of 2 jongen het eerste jaar halen. Gedurende het grootste deel van het jaar leeft de haas solitair. Als je ze kunt vinden, zie je ze meestal al dommelend tussen de graspollen in het weiland lig-

gen, wat er behoorlijk gezapig uitziet. Dat beeld verandert echter in het vroege voorjaar.

In de periode februari-april staat het leven van de haas volledig op zijn kop. Dan is het de rammeltijd. In deze periode kiest de moer haar rammelaar voor de rest van het jaar. Om tot rammelaar gekozen te kunnen worden (en zo voor het nageslacht te kunnen zorgen) moeten de concurrenten worden verjaagd en wordt er flink wat afgeknokt.

Alle rammelaars in de buurt zoeken in deze tijd de beschikbare moeren en leggen daar soms grote afstanden voor af waarbij ze hun eigen leefgebied verlaten. Zodra ze een rammelaar zien die 'avances' vertoont aan een moer, komen de vrije rammelaars er op af en gaat het rammelen van start. De oorspronkelijke rammelaar krijgt het daarbij het drukst. Niet alleen moet hij moeite doen om de moer opnieuw voor zich te winnen, hij moet er ook voor zorgen dat de moer niet wordt ingepikt door een andere (vaak jongere) rammelaar.

Meestal begint het rammelen met een heuse afvalrace, waarbij soms wel tot 8 rammelaars grommend achter elkaar aan rennen. Dit rennen wordt onderbroken door onderlinge vechtpartijen waarbij het er heftig aan toe kan gaan en de vlokken haren in het rond vliegen. Ook kun je dan de mooiste sprongen zien waarbij ze over en onder elkaar door springen en proberen elkaar een kopstoot te geven.

Als de laatste rammelaar overblijft, eventueel na een bokspartij waarbij de rammelaars elkaar, staand op de achterpoten, flinke klappen proberen te geven, gaat de rammelaar op de versiertoe bij de moer. Ook dit kan er nog gewelddadig aan toe gaan, de moer

geeft zich niet zo maar gewonnen en kan de rammelaar weigeren. Is de moeder tevreden, dan keert de rust terug en kan er na de nodige lik- en waspartijen gepaard worden. De moeder maakt uit waar en wanneer er gepaard wordt. Ook dit paren is vaak niet zachtzinnig waarbij de rammelaar de moeder soms zo hard in de nek vastbijt dat de pluizen inzet rond vliegen.

Tips voor het spotten (en fotograferen) van rammelende hazen:

- Hazen komen bijna altijd voor op akkers, weilanden en polders.
- In Arkemheen zijn de weilanden langs het Nekkeveld en langs de Arkerweg (noordelijk deel) de beste plekken.
- Zoals met veel natuurmomenten is de vroege ochtend of vroege avond de tijd met de meeste kans op succes.
- Wanneer je 2 of 3 hazen bij elkaar ziet, dan kan dat een rammelplek zijn of worden.
- Wacht geduldig af (neem plaats op je meegenomen klapstoeltje) en stel je fototoestel vast in (hoge sluitertijd en (indien nodig) ISO-waarden). Ga bijvoorbeeld achter je fiets zitten dat breekt het zichtbeeld.
- Het is nu aan de hazen of het een mooi natuurmomentje wordt.
- Veel succes!

Splitters en lumpers

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Een steeds weer terugkerende discussie gaat over het nut om circa tweehonderd soorten paardenbloemen en circa tweehonderd soorten bramen te onderscheiden. Recent is er weer een nieuw verhaal bijgekomen: er zijn drie nieuwe soorten vroegeling ontdekt... Mensen die naar meer soorten zoeken worden 'splitters' genoemd en die dat niet willen 'lumpers', mooie woorden.

Lumpen en splitten zijn tegengestelde tendensen binnen een discipline, om op basis van kleine verschillen wel of niet te categoriseren. De een gooit alles op een hoop, de ander splitst liever. Daarbij heeft een splitter een grotere voorkeur voor een nieuwe classificatie met een precieze definitie, terwijl een lumper meer bij elkaar veegt. Een lumper let meer op overeenkomsten, terwijl een splitter de nadruk legt op verschillen. Een mooi citaat is van Charles Darwin, die in 1857 aan Joseph Dalton Hooker schreef: "Those who make many species are the 'splitters', and those who make few are the 'lumpers' (bron internet)."

Tijdens het Florafestival in Nijmegen op 13 december 2025 was er een paneldiscussie over dit onderwerp. Deelnemers aan de paneldiscussie waren: Karst Meijer - splitter van de paardenbloem, Rense Have-

Braam

man - splitter van de bramen, Leni Duistermaat van Naturalis en eindredacteur van Heukels' Flora, Patrick Meirmans van de Universiteit van Amsterdam en dat alles onder leiding van Paulus Kusters van KNNV Amersfoort.

Er is intussen een boek over paardenbloemen verschenen en ik heb het gekocht. Maar ik kan er niets mee. Voor bramen is er een speciale website: <https://rubus-nederland.nl/nl/>

Wat is het probleem eigenlijk? Als er wordt beweerd dat er zoveel soorten paardenbloemen en bramen zijn, dan wil je ze ook herkennen in het veld. Ik vraag

Paardenbloem

me af of die planten nog gevonden worden als de splitters niet meer op deze wereld zijn...

De moeilijkheid bij genoemde soorten is dat je het vaak met veel steunbewijzen moet doen. Een voorbeeld. Braam A heeft tussen twee bladeren vijf tot twintig stekels. Braam B heeft er tien tot dertig. Ik kom een stengel tegen met vijftwintig stekels. Ja, wat nu? Nu zijn stekels het hele jaar door te zien, maar als de bladeren, bloemen en vruchten belangrijk worden, moet je misschien wel vijf keer terug. Er zijn bramen met haren op de helmknoppen, dat wordt plannen...

Gekroesde paardenbloem, een van de tweehonderd soorten

Terug naar het panel van de Floradag. De twee splitters waren het aardig met elkaar eens. Het is vooral kennis vergaren om de gevolgen van klimaatverandering in beeld te krijgen en daarmee beleidsadviezen voor natuurbeheer te kunnen uitbrengen. Patrick Meirmans (UvA) hield een heel interessant verhaal over evolutie. De natuur om ons heen verandert, omdat er in plant en dier foutjes worden gemaakt. Eigenlijk zoeken de splitters naar foutjes.

Verfrissend vond ik de visie van Leni Duistermaat van Naturalis. Ook zij had geweldig geworsteld met paardenbloemen en bramen en nog een paar geslachten. Ze vroeg zich af of je je niet kon beperken tot een aantal duidelijk herkenbare soorten en dat je de rest bekijkt als variatie binnen een soort.

Al met al was het een verhelderende discussie. Maar de wereld verandert er niet door. Het splitten gaat gewoon door, zolang er nieuwsgierige mensen zijn met veel tijd. Voor de genoemde splitters is dit hun levenswerk geweest. En dat is het nog steeds, want elke dag worden weer nieuwe soorten gevonden...

Herenboeren Hooge Hof is van start

Tekst: Diana Mantel

Wie nog niet bekend is met de Herenboeren van tegenwoordig, heeft misschien nog een associatie met de term uit het verleden, waarbij rijke grootgrondbezitters het werk op het land door slecht betaalde arbeiders lieten doen. Het huidige Herenboeren-concept werkt echter op een andere manier!

In heel Nederland hebben groepen enthousiaste mensen samen coöperatieve boerderijen opgebouwd, omdat ze op een verantwoorde manier, lokaal voedsel willen produceren. Ruim elf jaar geleden is deze beweging op gang gekomen. Alle huidige zelfstandig werkende coöperatieve boerderijen hebben een samenwerkingsverband in de Vereniging van Herenboerderijen. Boeren zijn in loondienst van deze landelijke vereniging en er wordt op veel manieren samengewerkt en kennis uitgewisseld. De leden werken mee op het land en bij wekelijkse uitgifte van de oogst, zij denken mee en doen mee in werkgroepen of bestuur. Besluiten worden via een ALV genomen.

Met trots kunnen we vertellen dat wij in Amersfoort de vierentwintigste Herenboerderij opstarten! Van een paar initiatiefnemers die ongeveer drie jaar geleden de coöperatie hebben opgezet, is de groep uitgegroeid naar zo'n honderdvijftwintig leden. Er is hard gewerkt om een geschikt stuk grond te vinden, én om mensen het concept te leren kennen zodat er genoeg nieuwe leden aan konden haken voor een gezond voortbestaan van de boerderij. Het resultaat is dat we in Hoogland-West van start gaan met boer Daantje en boer Wout. We beginnen op anderhalf hectare, waar we in stroteelt zo'n vijftig verschillende soorten groenten kunnen gaan telen. Het doel is om uit te breiden naar meer hectaren rondom Amersfoort, zodat we ook ruimte krijgen voor dieren, voor een boomgaard en voor groenten die meer ruimte nodig hebben. We willen ook het aantal leden uitbreiden.

Als IVN-lid vind ik de wijze waarop we boeren belangrijk. Er worden namelijk geen chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt bij de teelt en we werken volgens regeneratieve, natuurgedreven principes, wat ten goede komt aan de biodiversiteit. Hoewel we niet Skal-gecertificeerd zullen zijn, is het uitgangspunt 'biologisch'. We hebben trouwens geen keurmerk nodig, want we telen alleen voor eigen gebruik.

Als lid ben je eigenaar, ondernemer, producent en consument van de boerderij. Naast de stroken met groenten is er ruimte om een kruidentuin en een bloementuin te maken. Er hebben zich al verschillende leden aangemeld om daarmee aan de gang te gaan. Want op de boerderij geldt: meehelpen maakt meer mogelijk! Tussen de stroken met groenten komen een aantal bloemenstroken, zodat insecten kunnen meehelpen met het bestrijden van plaagdieren. De bedoeling is dat na uitbreiding ook fruit, eventueel eieren en voor wie wil een stukje vlees voor de leden beschikbaar is.

Wat ik ook interessant vind, is het leerzame aspect van de boerderij. Je ziet de eigen groenten groeien en er worden bijvoorbeeld recepten uitgewisseld. Onderling, maar ook landelijk wordt allerlei kennis gedeeld. Zeker voor kinderen is het een mooi educatief concept. En niet te vergeten, leuk om allerlei mensen te leren kennen die collega-boer zijn, en daarmee samen te werken.

Met nu vierentwintig Herenboerderijen verspreid over Nederland (en nog eens meerdere in oprichting) zijn er nu zo'n negenduizend Herenboeren. Een mooie gedachte vind ik dat. Mocht dit verhaal je aanspreken, kijk dan op de site van Herenboeren Amersfoort voor informatie, en je kunt je daar aanmelden voor een informatiebijeenkomst.

Een knotels van ruim honderd jaar oud

Geelgroen mostapijt

KNNV en IVN door een hek

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

De KNNV-afdeling Zeist kwam op zaterdag 24 januari 2026 naar de Schoolsteegbosjes in Leusden, voor het zoeken naar mossen en korstmossen. Dat is bij mij om de hoek en korstmossen leek mij interessant, hoewel ik me afvroeg wat er in een elzenhakhoutbos te vinden is. Dus ik was er klokslag negen uur. Tot mijn verrassing waren er vijftien mensen uit Zeist. Ik ben even meegelopen en ik hoorde meteen kreten als gestekeld goudkorrelmos, middelst knikmos, gewoon broedpeermos, haakzompmsos en gerand haarmos. Iemand met een plamuurmes schepte een beetje grond met iets groens, hoera, groen schorpioenmos...

We liepen in een gebied, dat circa vijf jaar geleden is afgeplagd. Ik ken de geweldig mooie soortenrijke vegetatie, met moerasorchis, parnassia, klokjesgentiaan, draadgentiaan en nog veel meer. Het gebied is in de afgelopen herfst kort gemaaid en het was nu over het gehele oppervlak geelgroen van het mos. Er groeit hier geen enkel korstmos omdat het veel te nat is. Maar het mos lag bijna als een tapijt over de bodem en het kost enige verbeeldingskracht om te bedenken dat er aanstaande zomer weer een totaal andere vegetatie staat.

Rij knotelzen in de Schoolsteegbosjes

De IVN-knotploeg in actie

We vonden dus geen korstmossen op de grond, dus we zochten op de bomen in de omgeving. We hebben een rij enorm dikke knotelzen met een loep gescand. We vonden alleen maar gewoon purperschaaltje, gelobde poederkorst en vliegenstrontjesmos. Maar toen zagen we een stam met een wat afwijkende grijze tint. Ik heb daar mijn nagel ingezet en bingo: purperkring. Als je daar je nagel in zet, komt er een rode alg tevoorschijn, dat was een leuke vondst. De bomen zijn indrukwekkend dik, minstens honderd jaar oud.

Leuke vondst: purperkring

We liepen in de mist en ineens dook er een groep knotters op. Hun vlag aan het begin van de Schoolsteeg maakt duidelijk dat dit de IVN-knotgroep is. Gebruikelijk worden elzen om de circa tien jaar afgezet, dat wil zeggen dicht bij de grond afgezaagd. Dat afzetten gebeurt op grote schaal in de Schoolsteegbosjes, want het is een omvangrijk nat elzenbroekbos. Maar hier waren ze elzen aan het knotten. Er zaten dames hoog in de boom om de takken om hen heen af te zagen, stoer gezicht.

Het is moeilijk in te schatten, maar de geknotte elzen moeten honderden jaren oud zijn. Dat is af te leiden aan de enorme omvang en aan het feit dat de Schoolsteegbosjes eeuwen oud zijn en alleen zijn gebruikt om er brandhout en dergelijke te halen. Maar als je goed kijkt, lijkt het alsof er vier stammen tegen elkaar zijn geplakt. Mogelijk dat er vier elzen in een gat zijn geplant?

Alles bij elkaar was het een echte KNNV-IVN-dag ...

IVN-knotgroep

Als je enthousiast bent geworden en als je in de winterperiode om de week op zaterdagochtend van 9.00-12.00 uur zin hebt in een alternatief sportschoolochtendje in de natuur, gewapend met een zaag, dikke werkhandschoenen en helm, dan ben je van harte welkom bij de knotgroep van IVN-Amersfoort. Wij zijn op zomerreces van half maart tot half oktober, maar je kunt je altijd opgeven of informatie inwinnen. Zodra we weer gaan starten, krijg je vanzelf een reminder. Meer informatie kun je krijgen via email info@ivnamersfoort.nl of infoknotgroepamersfoort@gmail.com.

Scholekster op het MBO

Tekst en foto: Jan Dekker

Op maandagavond 2 maart om 22.35 uur hoorde ik voor het eerst dit jaar boven het Vermeer- en Leusderkwartier een bekende roep: "Te-piet! Te-piet!" Alweer drie weken geleden waren ze aangekomen in de Eempolder, ten noorden van Amersfoort, in groepen bij elkaar: een soos scholeksters. Ze zijn terug, vanuit het zuiden of vanaf de Noordzeekust.

Oorspronkelijk waren scholeksters vooral kustbewoners. Deze vogels zijn te herkennen aan hun lange oranjerode snavels, rode ogen en zwart-witte verenkleed. Ze staan circa 35-40 centimeter hoog op rode poten, het zijn steltlopers dus. Hun bijnaam is 'bonte Piet', in het Fries 'strand jilp'. Gemiddeld worden ze zestien jaar oud. De oudste geringde Nederlandse scholekster werd 46 jaar!

Stadsvogels

Vanaf 1930 is de scholekster steeds meer gesignaleerd als weidevogel, maar na 1990 daalde de populatie. Onder andere vanwege de klimaatverandering, grootschalige landbouw met weinig bodemleven, predatie door vossen werd de scholekster meer en meer een stadsvogel. Circa twintig procent van de Nederlandse scholeksters broedt tegenwoordig in steden, het gaat om zesduizend à achtduizend paren.

Tegenwoordig zijn veel scholeksters 'dakbroeders' op platte daken met grind of sedum. Andere broedparen zijn 'grondbroeders' in braakliggende gebieden die bedoeld zijn als industrieterrein. Ze zijn aardig honkvast. Een koppel scholeksters gebruikt meerdere jaren hetzelfde nest, als hun kuikens er succesvol groot zijn geworden. De vogels draaien een kuiltje in het grind, trappen met hun poten kleine kiezeltjes bij elkaar en leggen daar dan drie of vier eieren.

In Nederland worden 1.200 tot 1.300 nesten van scholeksters op daken intensief gevolgd door vrijwilligers, met een 'citizen science project'. In Amersfoort worden ruim dertig paar scholeksters op daken gevolgd door mensen, die hun waarnemingen sturen naar www.scholeksterophetdak.nl Alle deelnemers ontvangen via e-mail een codenummer (S-2026-15 bijvoorbeeld) en dan geven ze tweewekelijks observaties door.

Schooleksters

'Mijn' schooleksters broeden al dertien jaar op het dak van de MBO-school aan de Leusderweg. Sinds 2022 geef ik observaties van dit koppel 'schooleksters' door aan de Stichting Onderzoek Scholeksters (S.O.S.).

Eén, soms twee keer per jaar ga ik met Joost van de Facilitaire Dienst kijken op het dak. In 2022 waren de eieren gebroken. Zouden meeuwen dat gedaan hebben? In 2024 vloog één jong uit. Getrapt is het vanaf het dak van vier hoog via lager gelegen daken op de begane grond terecht gekomen. Met beide oudervogels in de buurt foerageerde het jong zelfstandig enige tijd in het Juliana van Stolberg-park. Eerst onderzoekend pikkend in het kunstgras, maar daarna succesvol op zoek naar regenwormen in het korte gras. In 2025 waren er geen eieren te zien op het dak...

Een langgerekt stukje heide markeert de zichtlijn naar het Belgenmonument.

Zo'n vijftieng jaar geleden is het gezin in Amersfoort neergestreken. Vrienden woonden hier naar hun zin en dit bleek een goede keuze. Eerst woonden ze aan de drukke Arnhemse weg en nu alweer dertien jaar in deze rustige wijk aan de voet van de Amersfoortse berg.

Via mooie bomenlanen bereiken we eerst een bosgedeelte, passeren een langgerekt stukje heide dat de zichtlijn markeert naar het Belgenmonument en duiken het bos weer in. Zo klimmen we heel geleidelijk omhoog. Bij een bramenstruik wijst Arjan me op een blad met een graafgang van een mineermot. Tegenwoordig kan hij het niet laten om dan even te stoppen. Vroeger zou hij daaraan voorbijgelopen zijn.

Mijn favoriete plek

Deze rubriek nodigt lezers van de Natuurkijker uit het verhaal van hun favoriete plek in hun leefomgeving op te tekenen. We ervaren onze woonomgeving meestal niet zo bewust, maar er valt veel te beleven, te voet weer anders dan op de fiets. De terugkeer in je eigen buurt geeft een gevoel van weer thuis te zijn.

Het favoriete rondje van Arjan Wolsink over de Amersfoortse berg

Tekst en foto's: Wil Schonewille

We hebben afgesproken op de laatste dag van januari. Miezerig weer, maar later droog en met een temperatuur van rond de zeven graden Celsius is de winter van vorige week wel voorbij. Arjan neemt me mee op een wandeling rond het Belgenmonument, het grootste herdenkingsmonument van Nederland. Vanaf zijn huis is het een mooi rondje om de hond uit te laten. Vandaag neemt hij mij mee op pad.

Arjan wijst op een bramenblad met mineergang.

Arjan vertelt dat hij altijd al geïnteresseerd was in de natuur. Vooral vogels hadden zijn belangstelling. In de Achterhoek, waar hij opgroeide, was het een enthousiaste leraar biologie op de middelbare school, die mede zijn studierichting bepaalde. Eerst biologie in Groningen en later nog milieukunde in Enschede. Op Curaçao vond hij werk. Daar kon hij ook zijn duikhobby uitoefenen en de onderwaterwereld ontdekken. Terug in Nederland werkte en woonde het gezin op verschillende plekken om, voor het werk van zijn vrouw, ook nog drie jaar naar Australië te vertrekken.

Vogels waren zijn eerste liefde, maar daar zijn de nachtvlinders bijgekomen, eigenlijk dankzij de deelname aan het vlindermonitoring project Tel Insecten Mee (TIM) van de Vlinderstichting en de gemeente Amersfoort. Dit project is bedoeld om burgers meer te betrekken bij de biodiversiteit. Langs zijn vaste route zag hij echter erg weinig dagvlinders. Een mede-deelnemer was bezig met nachtvlinders en dat bleek een schot in de roos. Met door LED-lampen verlichte emmers, door licht beschenen lakens en het op bomen smeren van een lokstof van gegiste rode wijn met suiker en appelstroop, lokt hij sindsdien de nachtvlinders in Amersfoort en omgeving.

IVN kwam op zijn pad toen hij in coronatijd de Natuurgidsenopleiding ging volgen. Daar ontstond een bredere interesse en diepgang, met toenemend enthousiasme en waardering voor de natuurwaarden in zijn eigen omgeving. In het Monnikenbos, zijn adoptieterrein tijdens de gidsenopleiding, trof Arjan een keer de witte hermelijnvlinder aan, een bijzondere vondst. Maar het plaatsen van LED-emmers in niet-afgesloten gebieden is wel risicovol. Het blauwe licht trekt soms mensen aan die de boel verstoren. Het gaat hem echter te ver om er de hele nacht bij te blijven.

Witte hermelijnvlinder

Arjan: "Elke keer is daar weer die spanning of wat ik tegenkom gewoon is, of juist heel speciaal". En: "Als het er is, weet je dat het er is, maar als het er niet is, kan het er toch zijn". In zijn eigen tuin staat de teller inmiddels op vijfhonderd verschillende soorten, waaronder de zeer zeldzame sint-janskruiduil.

Arjan wordt regelmatig gevraagd voor lezingen en het opzetten van zijn apparatuur. De gevangen vlinders worden op beeld vastgelegd en daarna weer vrijgelaten. In de winterperiode zoekt hij alles uit, maakt overzichten en kan daarmee de jaren vergelijken. Als de nachten minder koud worden en de eerste voorjaarsspanners beginnen te vliegen, worden de emmers weer gezet. Arjan vindt de ontluikende lente de mooiste tijd van het jaar. Vooral in mei en juni is het een drukke tijd met korte nachten. Hij moet dan vroeg uit de veren om de emmers te legen, de vlinders te identificeren en weer vrij te laten. Vaak is hij alleen op pad, maar hij doet ook mee met de insectenwerkgroep en de vogelwerkgroep van de KNNV. Verder is Arjan actief bij het Natuurgidsen opleidingsteam, de werkgroep Natuurlezingen en de Natuuracademie. Voor het Utrechts Landschap verzorgt hij regelmatig publieksexcursies.

Zijn enthousiasme heeft ook effect op de burens. Zij leven mee met zijn berichtjes op de buurtapp. In verschillende tuinen heeft Arjan op hun verzoek LED-emmers geplaatst en meegedacht over het verhogen van de biodiversiteit in de buurt. Tijdens excursies voor de buurt met het thema 'Natuur op de berg' is zijn doel bereikt als daarna mensen, die er al jaren wonen, vertellen dat ze door hem anders zijn gaan kijken naar hun eigen woonomgeving.

We horen weinig vogelgeluiden vandaag, maar het carillon strooit vrolijke noten over ons uit. De boswerkploeg is onlangs bezig geweest, er liggen vers afgezaagde stammen en nieuwe takkenrillen. Onder een grove den liggen door de sneeuwvracht afgebroken takken, die nog moeten worden opgeruimd. Het is haast niet voor te stellen, dat hier honderd jaar geleden nog vrijwel geen bomen waren. Er was een weids uitzicht over uitgestrekte heidevelden en oude eikenstrubben, een toeristische trekpleister in die tijd. Arjan vertelt over de eikenpage die hij bij die eiken zag, heel bijzonder, want ze zitten meestal hoog in de bomen. Nu zien we dansmuggen boven een haag bij het Belgenmonument.

Op ons gemakje dalen we weer af naar de voet van de berg. Bij een kopje thee praten we nog wat na en vul ik mijn aantekeningen aan. Wat fijn om zo te genieten van de natuur dichtbij huis.

Ze blijven niet stil zitten ...

Tekst en foto's: Kees Quaadgras

Het fotograferen van dieren is lastig, want ze blijven niet stil zitten. Maar als het lukt een goede foto te maken is de voldoening des te groter. Hier enkele tips.

Je hebt een telelens nodig. 200 millimeter is het minimum, en liever 300 of 400 millimeter. Of nog groter.

Een zoomlens kan ook. Let wel: hoe groter, hoe zwaarder en hoe lastiger stil te houden. Noodzakelijk is een camera met een sluitertijd van 1/500 seconde of 1/1000, en voor vliegende vogels zelfs een nog snellere. Helemaal mooi is een camera die vijf of meer beelden per seconde maakt. Heel fijn is een camera met een stabilisator die bewegingen van het beeld, veroorzaakt door je eigen trillinkjes en door de wind, sterk vermindert. De meeste moderne camera's kunnen dat.

In grote lijnen zijn er twee basisinstellingen: een met sluitertijdvoorkeuze en een met diafragmavoorkeuze. Voor bewegelijke vogels is een sluitertijdvoorkeuze handig, bijvoorbeeld van 1/1000e seconde. De camera zoekt daar dan zelf een diafragma bij. Voor vliegende vogels tegen een lichte hemel is het fijn als je snel overbelichting, plus 1 of plus 2, kunt inschakelen. De vogel wordt dan beter belicht.

Diafragmavoorkeuze gebruik je als je een bepaalde scherptediepte (ook wel dieptescherpte) wilt hebben. Hoe kleiner de opening, hoe meer scherptediepte, maar helaas wel minder licht. En andersom. Verwarrend is dat kleinere diafragma's grotere getallen hebben. Zelf gebruik ik als standaardinstelling een diafragma van 8. Dat levert meestal een redelijke scherptediepte op. En vaker dan gewenst 'bewogen' foto's. Tja... Snel naar een andere instelling is dan de oplossing. Daarvoor geldt: ken je camera. Ik zet de ISO-waarde altijd op automatisch.

Met een snelle sluitertijd vang je de meeste bewegingen van het bewegende dier op, plus de trillingen van de eigen hand. Als je een traagbewegend of stilzittend dier fotografeert, kun je gebruik maken van een statief en kan de belichtingstijd omlaag. Of het diafragma kleiner en de scherptediepte dus groter.

Een stevig statief geeft scherpere foto's, maar is zwaar. Een alternatief is een een-stoksstatief, verkrijgbaar in de fotowinkel, maar ook goed zelf te maken van een (wandel)stok. Ook is er een alternatief voor de zware spiegelreflexcamera's en de nog zwaardere objectieven: de spiegelloze systeemcamera's en de camera's met uitschuifbare lenzen.

Dan moet je de dieren nog maar zien te vinden. Er zijn twee mogelijkheden: of je loopt met de camera schietklaar, voortdurend om je heen loerend, of je gaat ergens heel stil zitten en wacht tot er een vogel of zoogdier in de buurt komt.

Eerst over dat stil zitten. Heel mooi is een schuiltentje. Nadelen: het gewicht, en het uitzicht is vaak beperkt. Bovendien duurt het vaak dagen voordat dieren er aan gewend zijn. Gewoon ergens stil gaan zitten, een beetje verborgen, eventueel onder een camouflagenet of met een lap over je hoofd is ook mogelijk. Zorg in ieder geval voor kleding die niet opvalt, dus zeker geen lichte kleuren. En het belang-

Boommarters

rijkste: beweeg zo min mogelijk, want bewegingen vallen het meeste op.

Dit laatste geldt ook als je liever loopt. Probeer traag te bewegen, ga niet met je armen zwaaien, want die vallen extra op door hun lichte kleur. Met een hoed en dunne handschoentjes - of gebruide handen - kun je dit voor een deel ondervangen. Loop/sluipt van dekking naar dekking. Blijf zo nu en dan even stilstaan, bijvoorbeeld op een kruising van bospaden, of liever nog net voor zo'n kruising.

Kijk zo ver mogelijk voor je uit, ook naar opzij: een ree, hert of vos blijft echt niet staan totdat je tot op twintig meter bent genaderd. Als je een dier ziet: bevries, blijf doodstil staan. Als het dier van je weggijkt, kun je proberen iets dichterbij te komen of je achter een boom verstoppen. Ik heb meegemaakt dat twee reeën vlak voor me langs liepen omdat ik doodstil bleef staan. Ze zagen me natuurlijk wel, maar ik werd niet als gevaarlijk mens herkend, meer als een boom.

Meerkoeten

Meestal echter ziet een dier jou vrijwel altijd eerder dan jij hem. Soms heb je geluk en is het andersom. Het kan ook gebeuren dat het dier jou ziet en toch blijft staan, omdat het denkt dat jij hem niet ziet. Dan kun je het dier proberen te naderen door van hem weg te kijken, terwijl je traag schuin in de richting van het dier loopt en zo langzaam steeds dichterbij komt. Vervolgens richt je heel snel je camera, stelt scherp en drukt af. Je ziet het dier bijna denken: 'Verhip, ik ben toch gezien.' Het kan seconden duren voor het verraste dier wegrent of wegvliegt. Precies de tijd om een foto te kunnen maken.

Probeer deze truc ook maar eens met kauwen, musen of merels. Je zult zien dat ze langer blijven zitten als je niet naar ze kijkt, maar wel steeds dichterbij komt. Mijn ervaring is dat je met stilletjes ergens zitten meer dieren ziet. Het is de truc van veel roofdieren: in dekking liggen en de prooi opwachten.

Verder: gebruik je oren. Met name vogels hoor je vaak eerder dan je ze ziet. Mij overkwam het dat ik in een bos een zacht krabgeluid hoorde. Ik 'bevroor' en even later kwamen er twee boommarters uit een sparrenboom omlaag. Het geluid was dat van hun nagels op de bast.

Tot slot: probeer er een actiefoto van te maken. Weliswaar zijn dieren bijna altijd wel fotogeniek, maar een actiefoto geeft heel wat meer. Zie de vechtende meerkoeten. Natuurlijk is het niet de bedoeling dieren te verontrusten. Kom niet te dicht bij; je hebt niet voor niets een telelens. Laat nesten met rust.

Miljoenpoten

Tekst: Paul Vriesekoop

Een miljoen poten, je moet er maar op kunnen lopen en mee uit de voeten kunnen. Gelukkig is het niet zo erg. Het zijn wel dieren die veel nut hebben in ons ecosysteem en belangrijke opruimers zijn. Ze zijn ook nog met velen. Hieronder een introductie van deze bijzondere dieren.

Miljoenpoten (Diplopoda) zijn een klasse van geleedpotigen uit de onderstam van duizendpotigen (Myriapoda). Miljoenpoten kenmerken zich door de twee paar poten aan ieder lichaamssegment (vandaar Diplopoda), in tegenstelling tot één paar zoals bij de duizendpoten. Er zijn meer dan 12.000 soorten beschreven, waarmee het de grootste klasse is van de duizendpotigen, maar vermoed wordt dat een veelvoud hiervan nog niet is ontdekt.

Miljoenpoten komen wereldwijd voor, met uitzondering van erg koude of droge gebieden; de meeste soorten leven in de tropen. Miljoenpoten zijn meestal bodembewonend of leven ondergronds. Alle soorten leven in de vrije natuur.

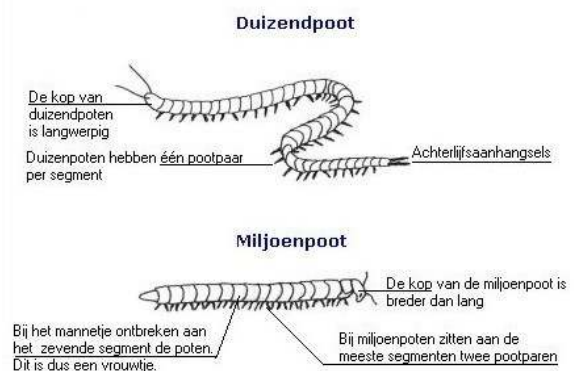
Alleen het penseeltje (*Polyxenus lagurus* L.) wordt wel eens in rieten daken gevonden.

Bouw van de miljoenpoten

Het lichaam van een miljoenpoot bestaat uit een kop die twee antennes draagt, met daarachter een groot aantal lichaamsegmenten die het achterlijf vormen. Een borststuk ontbreekt, zoals bij alle duizendpotigen. In tegenstelling tot de duizendpoten hebben de meeste soorten een zeer cilindrisch lichaam. Duizendpoten hebben juist een afgeplat lichaam en veel langere antennes, maar beide groepen kennen uitzonderingen die voor verwarring zorgen.

Bij verstoring rollen miljoenpoten zich als een spiraal op. Sommige soorten, zoals de oprollers, kunnen zich net als een gordeldier helemaal oprollen in hun pantser.

Het aantal pootjes haalt bij lange na geen miljoen; de meeste soorten hebben 80 tot 400 pootjes. De naam 'duizendpoot' of 'miljoenpoot' heeft niets te maken met het aantal poten. Bepaalde soorten duizendpoten hebben zelfs meer poten dan sommige miljoenpoten. In het Engels en Duits worden miljoenpoten trouwens 'duizendpoten' genoemd.

Bij de miljoenpoten zijn de segmenten vanaf het vierde segment vanaf de kop paarsgewijs versmolten, waardoor een segment bij alle moderne soorten twee potenparen draagt. Alleen de eerste drie segmenten hebben slechts één paar. Naast twee paar poten heeft ieder segment ook twee tracheeën-openingen; dit zijn ademhalingsbuisjes.

Ondanks het grote aantal pootjes bewegen miljoenpoten zich maar traag. Dit komt doordat ieder segment twee paar pootjes heeft die niet onafhankelijk van elkaar kunnen bewegen, waardoor de pootjes zich golfsgewijs moeten verplaatsen en relatief vaak stilstaan. Ook het grotere lichaamsvolume en de daarmee gepaard gaande zware bepantsering die voor een groter gewicht zorgen, zijn redenen dat miljoenpoten veel langzamer zijn dan duizendpoten. Een voordeel is dat ze een dikkere huid hebben dan duizendpoten en hierdoor minder gevoelig zijn voor uitdroging.

Twee miljoenpoten

Voortplanting

Bij de paring omstrengelen de vele pootjes elkaar en liggen het mannetje en vrouwtje met de buikzijde tegen elkaar aan. Indien het vrouwtje niet paringsbereid is, trekt het mannetje zich weer terug. De paring kan minuten tot uren duren en eindigt zodra het mannetje zijn sperma heeft afgegeven. Het mannetje brengt zijn sperma met behulp van speciale bevruchtingspootjes naar het vrouwtje. De gepaarde geslachtsorganen van miljoenpoten zijn niet achteraan het lichaam gepositioneerd zoals bij de meeste dieren, maar zitten vlak achter de kop op het derde segment. Bij sommige soorten hebben de mannetjes een tangvormig achterste potenpaar (telopoden) om het vrouwtje beter vast te houden. De vrouwtjes kunnen het sperma nog enige tijd opslaan tot de omstandigheden gunstiger zijn om de eitjes af te zetten. Vrouwelijke miljoenpoten leggen hun eitjes in de grond of onder stenen, waar ze worden beschermd tot ze uitkomen. Veel soorten sterven kort hierna.

Opmerkelijk is dat het mannetje niet altijd sterft zoals het vrouwtje na het afzetten van de eitjes, maar bij sommige soorten vervelt, waarbij de geslachtsorga-

nen verdwijnen. Als het mannetje vervolgens nog een keer vervelt, ontwikkelen de geslachtsorganen zich weer.

De jonge miljoenpoten beginnen met minder poten en krijgen er meer naarmate ze groeien. Het duurt enkele jaren voordat ze volwassen zijn.

Rol in het ecosysteem

Miljoenpoten zijn voornamelijk nachtdieren en houden zich overdag verborgen op vochtige en donkere plekken, zoals onder stenen, bladeren of boomchors. Miljoenpoten zijn voornamelijk vegetarisch. Ze eten, afhankelijk van de soort, planten en fruit, mos, bladafval en rottend hout. Ze voeden zich voornamelijk met dood organisch materiaal. Hun monddelen zijn daar speciaal op aangepast en kunnen niet bijten, maar maken het voedsel vochtig en schrapen laagjes materiaal af en nemen het op via de mond. Hierdoor spelen ze een essentiële rol in de afbraak van organisch materiaal en helpen ze bij het recyclen van voedingsstoffen in de natuur. Het zijn de opruimers in de natuur.

Tussengastheer

Miljoenpoten zijn tussengastheren voor verscheidene parasitaire wormen die bij kikkers en padden voorkomen. Andere belangrijke parasieten zijn nematoden en vliegen uit de familie Sciomyzidae (slakkendodende vliegen). Verder zie je onder de kop, aan de achterkant rond de anaalplaten of op de poten soms oranjebruine bolletjes zitten. Dit zijn de verspreidingsstadia van bodemmijten die zich door miljoenpoten en andere bodemdieren laten transporteren, zonder dat ze schadelijk zijn voor hun gastheer.

Meest voorkomende miljoenpoten

In Nederland zijn 62 soorten waargenomen, 51 daarvan worden als inheems beschouwd. Onderstaand drie soorten miljoenpoten die algemeen voorkomen.

Witpootkronkel (*Tachypodoiulus niger*): Deze miljoenpoot wordt ongeveer 50 mm lang. Dit dier heeft een zwart lichaam met witte pootjes. Het zijn cilindervormige dieren, waarvan diverse ondersoorten bestaan. Bij verstoring krullen ze zich als een horlogeveer op. Deze dieren klimmen in de avond op muren, bomen en struiken op zoek naar voedsel. Deze soort komt voor in bosachtige gebieden in Europa.

Grote platrug (*Polydesmus angustus*): Deze soort wordt ongeveer 25 mm lang. Het lichaam is meer afgeplat. Het voedsel bestaat voornamelijk uit dode bladeren en verrot hout, maar ook mos, gevallen fruit, schimmels of andere delen van het afval, vooral dood plantaardig materiaal, worden gegeten. De soort leeft voornamelijk in bossen, maar ook in struiken, tuinen, weiden, stedelijke gebieden en composthopen. Hier worden ze bij voorkeur gevonden op vochtige plaatsen bij boomstronken of in dood hout, maar ook in de strooisellaag of onder schors.

Oproller (*Glomeris marginata*): Deze miljoenpoot behoort tot de oprollers en wordt ongeveer 20 mm lang. Het dier kan zich oprollen en is forsler dan de twee bovenstaande soorten. Er zijn 17 tot 19 paar poten; het lichaam lijkt sterk op dat van de rolpissebed. Oprollers worden wel gevonden in tuinen, maar voelen zich meer thuis in loofbossen met een dikke strooisellaag, waar ze te vinden zijn onder houtblokken, bladeren en omgevalen bomen. Ze kunnen niet graven of klimmen en bevinden zich meestal op de strooisellaag of onder objecten.

Verdediging en vijanden

Miljoenpoten kunnen niet steken of bijten, dus hebben ze wat anders verzonnen. Ze hebben een zwaar bepantserd lichaam en vluchten snel weg of rollen zich op bij verstoring. Veel soorten scheiden irriterende vloeistoffen of giftige gassen als blauwzuur uit om vijanden te verjagen of parasieten te doden. Ook spenderen miljoenpoten veel tijd aan het met de monddelen schoonhouden van het lichaam, om zich

van parasieten en schimmels te ontdoen. Veel soorten worden belaagd door parasieten als mijten en teken, die zich tussen de pootjes bevinden waar de miljoenpoot niet bij kan.

Net als alle geleedpotigen moeten ook miljoenpoten af en toe vervellen, met name de nog onvolwassen nimfen. Na een vervelling kan het uren tot dagen duren eer het nieuwe pantser is uitgehard. Omdat het pantser de belangrijkste verdediging is, zijn miljoenpoten gedurende deze tijd zeer kwetsbaar. Veel soorten maken dan ook een speciale 'vervellingskamer' onder de grond, waarin ze zich terugtrekken tot het pantser is uitgehard.

Vijanden van miljoenpoten zijn schimmels, bacteriën en parasitaire wormen die het lichaam kunnen binnendringen. Dieren die miljoenpoten op het menu hebben staan zijn vogels als merels en lijsters, en ook kikkers, egels, spitsmuizen en sommige soorten kevers. Fazantenkuikens en kippen lusten ook wel een miljoenpoot.

Bronnen en foto's: Wikipedia, www.miljoenpoten.nl, KAD Kennisbank, gezondpraten.nl/alles-wat-je-moet-weten-over-de-miljoenenpoot, Tabel voor Nederlandse miljoenpoten (Jeugdbondsuitgeverij 2015).

De Schans, foto: Wil Schonewille (illustratie bij IVN Excursies pag. 2)

Wagenwerkplaats, foto: Christel van Leersum (illustratie bij IVN Excursies pag. 2)

Groen in de winter op Rusthof

Tekst: Gerda Schregardus

IVN Amersfoort organiseerde op 15 februari 2026 een natuurexcursie op bosbegraafplaats Rusthof. We zijn dankbaar dat we op deze bijzondere plek een excursie mochten geven en dat bijna vijftig mensen de kou trotseerden voor deze excursie. Fijn dat we met vier gidsen waren: Arianne, Gerda, Lina en Wil, zodat we in kleine groepen uiteen konden. In 2019 hebben we eveneens een excursie gegeven op Rusthof. De informatie van toen konden we goed gebruiken en we hebben nu nog meer gevonden. Veel te veel om te vertellen, we moeten selecteren.

Als uitgangspunten hadden we vier verhaallijnen over begraafplaatsen en specifiek Rusthof, namelijk de historie en het ontwerp voor Rusthof, culturele verschillen, symboliek en natuur. Iedere gids gaf hier een eigen invulling aan. Alle vier hebben we ondanks de kou en sneeuw genoten van de voorbereiding. Het was geweldig om bijna vijftig mensen op een andere wijze deze begraafplaats te laten beleven, al was het soms bij sommige deelnemers met een brok in de keel. Het is zeker de moeite waard om deze excursie vaker te doen. Ook in mei en juni kan het op Rusthof mooi zijn, als de bloemenweide in bloei staat...

Enkele wetenwaardigheden uit de excursie:

- Bij het voorlopen hebben we drie reeën en sporen van reeën gespot;
- Op Rusthof staan veel soorten coniferen, den- en andere naaldbomen met kegels. Al deze bomen geven met de groenblijvende struiken een gepaste sfeer op de begraafplaats;
- De 'parasol-douglas' is bijzonder, Lina noemt deze boom de 'lolly-douglas';
- Veel nestkasten hangen op ooghoogte. Op Rusthof hebben in 2017 in 375 kasten maar liefst 39 soorten vogels gebroed;
- Het verhaal van de bonte vliegenvanger die bij aankomst alleen bezette nesthokjes aantrof en uitgeput het gevecht met de koolmees aanging, blijft de deelnemers bij;
- Op stenen en stammen zagen we mooie voorbeelden van korstmossen, zowel korstmossen die van schone lucht houden als korstmossen die kenmerkend zijn voor ammoniak in de lucht. Beide kunnen dus samengaan;
- De uitgestrektheid en variatie in sfeer en natuurbeleving verraste de deelnemers;
- De symboliek van de thuja, taxus en sneeuw-klokje was mooi om te vertellen.

De symboliek van de ginkgo - onsterfelijkheid en hoop - was voor mij een eye-opener. De ginkgo was er al in tijden van de dinosaurussen, leek na de meteorietinslag verdwenen, en kwam in China en Japan weer tevoorschijn. Na de atoomramp van Hiroshima was de ginkgo de eerste boom die weer groene

blaadjes en bloemen kreeg. In Vlaanderen is de ginkgo vanwege de symboliek van onsterfelijkheid en hoop op een aantal plaatsen geplant.

Op het terrein staan ook een aantal bijenkasten. In het verleden was het gebruikelijk een rouwband om

Parasol-douglas ofwel 'lolly-douglas', foto Lina Bakker

de bijenkorf te plaatsen bij het overlijden van de imker. Dit werd gezien als een blijk van respect, omdat de bijen als deel van de familie werden beschouwd. Nu wordt het nog af en toe gedaan.

Gedicht ter ere van IMKER

*De baas is dood...!
Traditie, oude plicht,
bijen, zijn grote liefde
heeft hij stil verlaten
op zijn wang een traan.
Stil geweest.
In het vlieggat ben ik gaan zeggen:
Bijen, uw meester is heen.*

Startbijeenkomst Elisabeth Groen

De KNNV omarmt elk jaar een natuurgebied waar alle werkgroepen en enkele specialisten een jaar lang natuuronderzoek doen. Dit is intussen een traditie, want het gebeurt dit jaar voor de vijftiende keer. Het toeval wil dat deze natuurinventarisatie samenvalt met het 125 jarig bestaan van de landelijke KNNV en het 115 jarig bestaan van onze Amersfoortse afdeling. Dit jaar is het adoptieterrein Elisabeth Groen.

Op zaterdag 24 januari 2026 werden we in het gebouw met de schoorsteen ontvangen door Lia Bouma, die de leiding heeft over het beheer. De bijeenkomst begon met het welkom heten van circa vijftig KNNV-ers, enkele vrijwilligers en bestuursleden van Elisa-

Het gebouw met de schoorsteen

beth Groen en wethouder Johnas van Lammeren. Lia vertelde over de geschiedenis en de toekomst van het gebied. Zij is blij dat de KNNV haar terrein als adoptiegebied heeft gekozen. Daarna volgde een kort woordje van de wethouder.

Film

Matthijs de Raad gaat dit jaar een film maken over Elisabeth Groen, in navolging van het filmsucces op landgoed Schothorst. Deze documentaire gaat over de geschiedenis van het terrein en over de inzet en samenwerking van de vrijwilligers, die het terrein onderhouden in samenwerking met de gemeente. Het ziet er naar uit dat de KNNV nadrukkelijk in beeld komt.

1000-soortendag

Tristan van Dijken en Renée van Assema gaan op zaterdag 9 mei bij Elisabeth Groen een 1000-soortendag organiseren, ter gelegenheid van het 115 jaar bestaan van de KNNV Amersfoort. Meer informatie volgt binnenkort via e-mail. Het ziet er naar uit dat het voor de KNNV weer een mooi jaar gaat worden...

Arie van den Bremer

WNA-lezingen

De werkgroep Natuurlezingen Amersfoort (WNA) is een samenwerkingsverband van KNNV, IVN, Vogelwacht Utrecht en de Gemeente Amersfoort.

Natuurlezing 'Van ijsvogel tot toltrilzwam'

In het Amersfoortse Waterwingebied leven de ijsvogel, sperwer, kleine vuurvlieder en blauwe breedscheenjuffer. Maar wat komt er nog meer voor? Dat onderzochten leden van de Amersfoortse KNNV-afdeling vorig jaar. Op 7 april presenteren zij de resultaten tijdens een lezing van de Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort. Voorafgaand aan de presentatie

Rosse woelmuis, foto Bas de Reus

van de vondsten geeft Kees Quaadgras van de Vereniging Vrienden van het Waterwingebied een korte inleiding over het ontstaan en de geschiedenis van het gebied.

Een kleine greep uit de soorten die tijdens de lezing aan bod komen: hazelaarboctor, zigzagbeukenmineermot, ijsvogel en appelvink, kort schriftmos en schors-olievlekje. De nachtvlinders fluweelpalpmot, kleine beer en pinokkiomot passeren de revue, evenals de dagvlinders grote vos en bruin blauwtje. De zeldzame toltrilzwam en zelfs de Rosse woelmuis zijn waargenomen. Kortom: wie denkt dat er in een stadsnatuurgebied weinig te ontdekken valt, zal versteld staan van de rijkdom aan soorten in het Amersfoortse Waterwingebied.

Datum en tijd: dinsdag 7 april 2026, 20.00-22.00 uur;
Plaats: Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort;
Toegang gratis, maximaal 80 bezoekers, reserveren is niet mogelijk.

Werkgroep in beeld

IVN en KNNV hebben diverse werkgroepen. In deze rubriek zetten we de schijnwerpers op werkgroepen van het IVN of de KNNV.

Nieuwe KNNV-werkgroep Kleine zoogdieren

De nieuwe Werkgroep Kleine zoogdieren van de KNNV afdeling Amersfoort e.o. wil het enthousiasme voor kleine zoogdieren in de regio Amersfoort aanwakkeren en een bijdrage leveren aan de inventarisatie ervan.

Voor de inventarisatie van muizen worden live traps gebruikt, die goed verborgen worden uitgezet. De vallen worden gevuld met lokaas/voedsel en hooi. Ze worden doorgaans eerst op 'safe' gezet: het zogenaamde 'prebaiten', waarbij de muizen aan de vallen kunnen wennen. Vervolgens worden de live traps op scherp gezet en worden ze driemaal per etmaal gecontroleerd. Hierbij worden de gevangen dieren gedetermineerd, gewogen en zo mogelijk wordt het geslacht bepaald. Daarna worden ze vrijgelaten op de vangstlocatie.

De werkgroep doet elk jaar mee aan het natuuronderzoek van de KNNV-afdeling in de zogenaamde adoptiegebieden. Daarnaast wordt geprobeerd andere interessante gebieden te bezoeken en er zullen andere activiteiten worden georganiseerd, zoals lezingen en braakbalpluisavonden. Leden met en zonder ervaring zijn van harte welkom, want het doel is om zowel de onderzoeksmethode als de diverse soorten kleine zoogdieren te leren kennen.

Contact en informatie

Werkgroepcoördinator: Rogier Lange rogierlange@i-cloud.nl

Start KNNV-werkgroep Waterleven

De KNNV is blij dat de werkgroep Waterleven dit jaar weer is opgestaan. De coördinator is Huibert Barendregt die veel weet van kleine beestjes. Het eerste onderzoek is uitgevoerd in het Waterwingebied en het inventarisatie-verslag wordt dus weer dikker.

Waterbeestjes zijn voor veel mensen een onbekende wereld. Op de foto zitten de leden van de werkgroep in een ruimte van De Groene Belevens achter vier binocularen, om wat ze zien een naam te geven. De KNNV heeft tien binocularen en de groep kan daar dus mooi gebruik van maken. Ik zag dozen met kleine potjes en kleine beestjes, uit het water gevestigd in het Waterwingebied. Weer een boeiend wereld...

Als je zin hebt om mee te doen, meld je dan even bij Huibert Barendregt, email hbarendregt@kpnmail.nl

Arie van den Bremer

Nieuw: Landgoederen

De enquête onder de lezers van de Natuurkijker leverde veel nieuwe ideeën op. "Graag een serie over landgoederen", was een van de suggesties. Daarom start Kees de Heer met een nieuwe rubriek over landgoederen in en om Amersfoort.

De lange laan van Landgoed Hoevelaken

Tekst en foto: Kees de Heer

Landgoed Hoevelaken is acht keer zo lang als breed. Het smalste landgoed van Nederland is bijna drie kilometer lang, terwijl het nergens breder is dan pakweg vierhonderd meter. Op deze lap grond hebben tuinarchitecten een knappe prestatie geleverd. Want als je wandelt over de kaarsrechte middenlaan, waan je je op een enorme buitenplaats ...

Het ideaal van de zeventiende eeuwse tuinarchitect is te vinden onder de rook van Amersfoort. Vanuit het landhuis keek je in een rechte laan waaraan geen eind lijkt te komen. Bij de Franse mode van drie eeuwen geleden pasten strakke vormen en meetkun-

dige figuren: rechte paden, rechte lanen, sterrenbossen en keurig gesnoeide heggetjes. In alles moest je de ordenende hand van de mens kunnen zien.

Bij de uit Frankrijk overgewaaid 'formele' stijl hoorden duidelijke 'zicht-assen'. Vanuit een landhuis moest je kilometers ver kunnen kijken, bijvoorbeeld naar een kerktoeren. Het ideaal van de zeventiende eeuwse mode was een middenas die schijnbaar tot in het oneindige doorliep en dat was haalbaar op het extreem langgerekte landgoed Hoevelaken.

De typische vorm van dit landgoed is te danken aan de middeleeuwse verkaveling. Een kletsnat veengebied werd destijds ontwaterd door vanaf de randen lange, rechte sloten te graven. Omdat men zorgde dat alle sloten keurig evenwijdig aan elkaar liepen, kreeg je een serie lange, rechte kavels, die overal even smal waren. Bij de aanleg van het landgoed heeft men gewoon een paar van die kavels samengetrokken. De oude buitenplaats is gemiddeld 375 meter breed, maar wel drie kilometer lang.

Mengelmoesje

Huis Hoevelaken is vermoedelijk in de vijftiende eeuw gebouwd door een lid van de familie Van Zuylen van Nijvelt. Het kasteel ging in 1672 door brand verloren en werd in 1679 door Jacoba van Rhede herbouwd. In 1925 kocht C.J.K. van Aalst het kasteel, liet het meteen afbreken en een nieuw huis bouwen.

Het grootste deel van het landgoedpark is waarschijnlijk aangelegd in 1679, tegelijk met de bouw van het tweede landhuis. In ieder geval is de tuin in de eerste helft van de achttiende eeuw nog eens verbeterd. In die tijd was de Franse formele stijl in de mode.

Het meest opvallende restant van die Franse tuin is de dubbele beukenlaan midden over het landgoed. Volgens de Het Gelders Landschap is een dergelijke oude 'midden-as' ofwel 'gezichtslaan' nergens in Nederland over zo'n grote lengte bewaard gebleven.

Het parkbos van Hoevelaken kent nu een mengeling van twee tuinstijlen, de Franse formele stijl en de Engelse landschapsstijl. Want in de eerste helft van de negentiende eeuw is het parkbos ingrijpend 'gemoderniseerd', dat wil zeggen omgevormd volgens de nieuwste tuinmode, die vanuit Engeland het vasteland van Europa veroverde.

Bij een Engels landschapspark horen slingerende paadjes, verrassende doorkijkjes en kronkelende vijverpartijen. De rechte lijnen en meetkundige figuren uit de Franse periode werden zo veel mogelijk vervangen door natuurlijke vormen.

Als je nu over Landgoed Hoevelaken wandelt, krijg je de tuinmode uit de zeventiende en de negentiende eeuw om beurten in het vizier, met een bonte mengeling van parkbos, hakhoutbosjes, akkers en weilan-

Het pronkstuk van landgoed Hoevelaken is de middenas met de kilometerslange beukenlaan.

den met boomgroepen. De waterpartijen vlak achter het landhuis dateren uit 1844 en zijn karakteristiek voor de Engelse landschapsstijl. Achter de vijvers ligt een klein sterrenbos, dat uit de Franse tuin is overgebleven.

De rechte beukenlanen dateren eveneens uit het begin van de achttiende eeuw. De bochtige paadjes en de slingerend vijver in het noordelijkste stukje van het landgoed wijzen weer op de Engelse landschapsstijl. Dit gedeelte van het parkbos is duidelijk het minst gecultiveerd: het is de zogenaamde 'wildernis' waarin men een landschapspark graag wilde laten eindigen.

Rabatten

Als je op natte plekken bomen wilt kweken, dan maak je 'rabatten'. Je zorgt voor greppels die parallel lopen en daartussen krijg je hogere stroken waarop je de bomen zet. Op deze manier kun je in extreem vochtige streken toch elzen, essen, populieren en zelfs fruitbomen laten floreren.

In het Hoevelakense bos treffen we vooral rabatten met elzenhakhout. Op hakhoutpercelen staan loofbomen die je niet hoog laat opschieten. Alle takken worden regelmatig dicht bij de grond afgezaagd. De struiken lopen natuurlijk steeds opnieuw uit, zodat ze om de paar jaar kunnen worden afgezet. Dat lijkt op de manier waarop griendwerkers hun wilgen kort houden. De hakhoutcultuur is allang niet meer rendabel, maar is belangrijk voor flora en fauna.

Verdubbeling

Huis Hoevelaken was jarenlang eigendom van het Bouwfonds, maar het heeft sinds kort een nieuwe bewoner die blijkbaar zeer hecht aan privacy. Zelfs vanuit de middenlaan kun je het huis amper meer zien, laat staan de bijbehorende vijverpartij met fonteinen.

Maar het loont de moeite om de ontwikkelingen op landgoed Hoevelaken op de voet te volgen. Want het Gelders Landschap is bezig om het oppervlak te

verdubbelen, om het groeiende aantal recreanten en andere natuurliefhebbers op te vangen.

Landgoed Hoevelaken heeft vooral rabatten met voormalig elzenhakhout.

Wandeltip

Je kunt landgoed Hoevelaken verkennen met een klompenpad. Het 'Laaksepad' telt in totaal tien kilometer en het westelijk deel is een fraaie lus over landgoed Hoevelaken. Zie www.klompenpaden.nl en www.glk.nl/gebied/landgoed-hoevelaken

Groene Agenda

7 april	Natuurlezing 'Van ijsvogel tot toltrilzwam'
12 april	Insecten-excursie Bloeidaal
18 april	Vroege Vogel excursie
19 april	Wandelen met de werkgroep Natuur & Gezondheid
25 april	Vroege vogeltocht Waterwingebied
17 mei	Natuur op de Wagenwerkplaats
28 mei	Natuuracademie mini-cursus Muizen
31 mei	Wandelen met de werkgroep Natuur & Gezondheid
7 juni	Groene Markt 2026 Park Schothorst
21 juni	Invasieve soorten op Schothorst

Nadere informatie:

hetgroenehuisamersfoort.nl/agenda

ivn.nl/afdeling/amersfoort/natuuractiviteiten

amersfoort.knnv.nl/agenda/

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentenschappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Minimum bedragen contributie: actief lid € 25,-, huisgenootlid € 5,- en jeugdlid gratis.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, onder de naam Vooruitkijker.

Voorzitter: Paul Vriesekoop,
email: voorzitter@ivnamersfoort.nl
Website: www.ivnamersfoort.nl

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten. De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informatieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij.

Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL40 TRIO 0788 9141 89.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus viermaal per jaar de digitale Natuurkijker.

Voorzitter (a.i.): Arie van den Bremer,
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl
Website: www.knnv.nl/amersfoort

We juichen het toe als artikelen uit deze uitgave worden overgenomen in andere publicaties, maar wel met bronvermelding: "Uit IVN/KNNV-Amersfoort Natuurkijker Voorjaar 2026"